

**INSTYTUT SLAWISTYKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK
W LICZBACH**

PUBLIKACJE, WYKŁADY I WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA
W ROKU 2018

W 2018 roku pracownicy Instytutu wydali 237 publikacji – w tym 5 monografii autorskich, tyle samo monografii współautorskich oraz 216 artykułów, rozdziałów i innych publikacji [w tym w czasopiśmie z listy JCR: 2; w czasopiśmie z listy ERIH: 16; w czasopiśmie z listy B MNiSW: 54; w recenzowanych czasopiśmie wydanych w kraju i za granicą (spoza listy MNiSW): 33; rozdziały w monografiach wieloautorskich: 111].

W 2018 roku pracownicy IS PAN wygłosili 96 referatów na konferencjach międzynarodowych oraz 26 wykładów na zaproszenie zagranicznych instytucji. W roku sprawozdawczym realizowano: 64 tematy statutowe, 30 projektów w ramach umów międzynarodowych we współpracy z placówkami naukowymi z 11 krajów, 31 projektów w ramach grantów afiliowanych w IS PAN. Ponadto pracownicy wykonywali badania naukowe w 14 projektach afiliowanych poza IS PAN.

(Na podstawie opracowania Zespołu Obsługi Badań Naukowych)

**NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA
INSTYTUTU SLAWISTYKI
POLSKIEJ AKADEMII NAUK W ROKU 2018**

NAGRODY OTRZYMANE PRZEZ PRACOWNIKÓW INSTYTUTU

Prof. dr hab. Joanna Tokarska-Bakir została laureatką dwóch prestiżowych zagranicznych stypendiów. Pierwsze z nich to stypendium w Hanse-Wissenschaftskolleg Institut for Advanced Study, Delmenhorst (Niemcy), podczas którego stypendystka realizuje autorski projekt pt. *Court Trials after the Kielce Pogrom of 4 July 1946 in Light of Shoshana Felman's Theory of Juridical Unconsciousness and Donald Black's Social Control Theory*. Projekt dotyczy związków pomiędzy procesami sprawców pogromu kieleckiego, traumy, którą pogrom wywołał, a także publicznej pamięci tej traumy.

Drugie uzyskane stypendium obejmuje półroczny pobyt w Imre Kertesz Kolleg w Jenie (Niemcy). Badaczka w pierwszym semestrze roku akademickiego 2019/2020 będzie realizować projekt pt. *A Social History of the Krakow Pogrom, August 11, 1945*. Projekt dotyczy społecznej analizy pogromu krakowskiego z sierpnia 1945 roku.

Prof. Joanna Tokarska-Bakir została również uhonorowana przez Związek Żydowskich Kombatanów i Poszkodowanych w II Wojnie Światowej medalem honorowym „Powstanie w getcie warszawskim”. Odznaczenie zostało przyznane „w uznaniu zasług w zakresie przeciwdziałania nacjonalizmowi, ksenofobii i antysemityzmowi”. Wręczenie medalu miało miejsce 18 kwietnia 2018 roku w sali PEN Clubu. Natomiast 13 grudnia 2018 roku odbyła się uroczystość wręczenia nagród naukowych PAN. Wydział I Nauk Humanistycznych i Społecznych PAN przyznał nagrodę w dziedzinie historii kultury prof. J. Tokarskiej-Bakir za książkę *Pod klątwą. Społeczny portret pogromu kieleckiego*, która ukazała się w roku 2018. »

Prof. J. Tokarska-Bakir. Fot. K. Sosnowska

Dnia 8 stycznia 2018 roku podczas uroczystego przyjęcia z okazji Dnia Powstania Republiki Słowackiej, zorganizowanego przez Ambasadę Republiki Słowackiej w Warszawie, prof. dr hab. Joanna Goszczyńska otrzymała „Dyplom uznania Ministra Spraw Zagranicznych i Europejskich Republiki Słowackiej za szczególne zasługi dla rozwoju przyjacielskich stosunków z Republiką Słowacką”. Doceniona została wieloletnia praca badaczki nad literaturą Słowacji z uwzględnieniem jej kulturowych uwarunkowań, a także działalność akademicka oraz translatorska.

Prof. J. Goszczyńska z ambasadorem Słowacji Dušanem Krištofikiem. Fot. L. Hensel

Dnia 8 listopada 2018 roku odbyła się w Domu Literatury w Warszawie uroczystość wręczenia Nagrody Polskiego PEN Clubu im. Ksawerego, Mieczysława i Erazma Pruszyńskich dla wybitnej ukrainistki oraz tłumaczki dr hab. Aleksandry Hnatiuk, prof. IS PAN. Nagroda przyznawana jest od 2006 roku za reportaż literacki oraz eseistykę literacką i humanistyczną. Dotychczasowymi laureatami

nagrody są m.in. Leopold Unger, Wojciech Jagielski, Ewa Łętowska. Uroczystość poprowadził Adam Pomorski, prezes Polskiego PEN Clubu, zaś laudację wygłosili Bogumiła Berdychowska, Małgorzata Szejnert i Ireneusz Krzemiński.

(Źródło: Gazeta Wyborcza, 7 listopada 2018)

Dr hab. A. Hnatiuk. Fot. A. Kokorew (przedruk za <https://kuriergalicyjski.com/kultura/wydarzenia/4493-ksiazka-odwaga-i-strach-najlepsza-ksiazka-forum-wydawcow>)

Dr hab. Irena Grudzińska-Gross, prof. IS PAN, otrzymała prestiżowe roczne stypendium (2018–2019) amerykańskiej Fundacji im. Johna Simona Guggenheima w celu opracowania biografii austriacko-żydowskiego fizyka Aleksandra Weissberga-Cybulskiego (1901–1964). Biografia planowana jest jako studium losów i wyborów dokonywanych przez środowiska i pokolenia środkowoeuropejskich lewicowych naukowców i artystów, których młodość i wczesna dojrzałość przypadła na okres międzywojenny. »

Dr hab. I. Grudzińska-Gross. Fot. J. Gromek-Ilg

Dnia 9 października 2018 roku w Skopju odbyło się uroczyste wręczenie nagrody, przyznanej przez Macedońską Akademię Nauk i Sztuk polskiej macedonistce, prof. dr hab. Jolancie Sujeckiej. Badaczka otrzymała Złoty Medal Blaže Koneskiego za „szczególny wkład w propagowanie macedońskiego języka, literatury i kultury w świecie”. Nagroda ta jest najwyższym macedońskim odznaczeniem, jakie może otrzymać zagraniczny uczonec.

Prof. J. Sujecka. Fot. dzięki uprzejmości prof. J. Sujeckiej

Dr Karolina Ćwiek-Rogalska znalazła się wśród stu młodych uczonych, wyróżnionych w 2018 roku w programie START Fundacji na rzecz Nauki Polskiej. Zgodnie z polityką Fundacji, nagrody przyznawane są najzdolniejszym młodym badaczom ze wszystkich dyscyplin nauki, aby umożliwić im pełne poświęcenie się pracy naukowej.

Badaczka znalazła się także wśród 181 laureatów tegorocznej edycji stypendiów Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla wybitnych młodych naukowców poniżej 35. roku życia, przyznawanego na okres 3 lat w uznaniu za prowadzenie wysokiej jakości badań oraz imponujący dorobek naukowy. Dr Karolina Ćwiek-Rogalska została również laureatką Nagrody Fundacji Slawistycznej za debiut z dziedziny slawistyki za rok 2017 za książkę *Zapamiętane w krajobrazie. Krajobraz kulturowy czesko-niemieckiego pogranicza w czasach przemian*. Uroczystość wręczenia nagrody odbyła się 6 grudnia 2018 roku. Monografia oparta na badaniach terenowych w gminie Dolní Žandov, dopełniona analizą materiałów źródłowych przynosi nowatorską i zróżnicowaną diagnozę obszaru pogranicza czesko-niemieckiego, na którym dokonywały się zmiany składu narodowościowego.

(Na podstawie opracowania Zespołu Obsługi Badań Naukowych)

Dr K. Ćwiek-Rogalska. Fot. OneHD

PRESTIŻOWY GRANT STRUKTURALNY

PROGRAM POWER: STUDIA DOKTORANCKIE „POGRANICZA, MNIEJSZOŚCI, MIGRACJE W PERSPEKTYWIE SOCJOLINGWISTYCZNEJ”

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk w 2018 roku w ramach „Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (POWER) 2014–2020” otrzymał grant na prowadzenie studiów doktoranckich „Pogranicza, mniejszości, migracje w perspektywie socjolingwistycznej”.

Są to interdyscyplinarne doktoranckie studia humanistyczne, prowadzone w IS PAN w latach 2018–2023, przeznaczone dla osób zainteresowanych różnymi aspektami funkcjonowania języka i społeczeństwa na terenach wielokulturowych i wielojęzycznych. Doktoranci i doktorantki poznają podstawowe metody badań socjolingwistycznych oraz zdobywają kompetencje niezbędne do pracy w środowisku wielokulturowym, a także na obszarach kontaktów i konfliktów międzykulturowych i wielojęzycznych.

Doktoranci podczas inauguracji roku akademickiego 2018/2019. Fot. B. Kubok

Dwa pierwsze lata studiów poświęcone są na zdobycie podstaw teoretycznych i warsztatu metodologicznego podczas zajęć ze specjalistami z Polski i zza granicy oraz w czasie szkół letnich, a także zdobycie umiejętności „miękkich” potrzebnych do prezentowania wyników badań oraz pozyskiwania na nie funduszy.

Druga część studiów poświęcona jest przede wszystkim badaniom terenowym i przygotowaniu rozprawy doktorskiej w ciągłym kontakcie z promotor(k)ami. Doktoranci i doktorantki odbędą w tym czasie miesięczny staż w zagranicznej instytucji naukowej i będą uczestniczyć w międzynarodowych konferencjach.

Uzyskane wsparcie finansowe pozwala na zapewnienie wielorakich korzyści uczestnikom i uczestniczkom studiów doktoranckich, takich jak praca z doświadczonymi badaczami i badaczkami z IS PAN, kontakt z zapraszonymi na wykłady i seminaria naukowcami ze świata, zdobycie kompetencji pozwalających na dalszą pracę naukową oraz w pozyskiwaniu środków finansowych na badania oraz działania kulturowe i społeczne. Program POWER umożliwia wzięcie udziału w lektoratach językowych, a także otrzymywanie stypendium naukowego przez cały okres studiów doktoranckich oraz miesięczny staż w zagranicznej instytucji naukowej finansowany przez IS PAN.

ZAKOŃCZENIE DWÓCH PONADMILIONOWYCH GRANTÓW BADAWCZYCH*IDEE WĘDROWNE NA SŁOWIAŃSKICH BAŁKANACH (XVIII–XX WIEK)*

W 2018 roku zakończony został projekt *Idee wędrowne na słowiańskich Bałkanach (XVIII–XX w.)* pod kierunkiem dr hab. Grażyny Szwał-Gyłybowej, prof. IS PAN, finansowany w ramach konkursu OPUS Narodowego Centrum Nauki (nr projektu: 2014/13/B/HS2/01057). Wyrósł on z potrzeby rozeznania, w jaki sposób kultury południowo-słowiańskie radziły sobie i radzą z interpretacją idei niosących impuls modernizacyjny. Względna bliskość językowa i terytorialna tych kultur idzie w parze z ich ogromnym zróżnicowaniem cywilizacyjnym, historyczno-kulturowym, wyznaniowym, społecznym, co czyni ten stosunkowo niewielki obszar interesującym obiektem eksploracji. »

Przedmiotem uwagi uczyniono 27 wybranych idei o charakterze społeczno-politycznym, a jako źródła wykorzystano różne teksty, rozumiane jako świadectwa historyczne. W centrum zainteresowania znalazły się źródła idei, rola ośrodków pośredniczących, szlaki przepływów kulturowych, rola rodzimych i obcych mediatorów. Efektem grantu jest *Leksykon idei wędrownych na słowiańskich Bałkanach, XVIII–XXI wiek*, którego autorami, oprócz naukowców z innych ośrodków, są badaczki z IS PAN: Anna Boguska, Ewelina Drzewiecka, Agata Jawoszek-Goździk, Grażyna Szwat-Gyłybowa, Agnieszka A. Kaim. W dwutomowym jak dotąd dziele skoncentrowano się przede wszystkim na opisie procesu przekształcania i „udomowiania” idei przez ich dostosowanie do lokalnych imaginariów społecznych. Wygenerowana wiedza, będąca z jednej strony raportem z aktualnego stanu badań w konkretnych krajach słowiańskich, z drugiej próbą weryfikacji istniejącego „kanonu” wiedzy poprzez wprowadzenie nowych materiałów źródłowych do analizy, zapewnia istniejącą lukę poznawczą w badaniach nad historią idei na Słowiańszczyźnie południowej. W ten sposób dorobek projektu stanowi dobrą podstawę do dalszych międzynarodowych, interdyscyplinarnych badań nad nowoczesnością oraz historią intelektualną zarówno słowiańskich Bałkanów, jak i całej Europy.

MOWA POLSKA NA BUKOWINIE KARPACKIEJ. DOKUMENTACJA ZANIKAJĄCEGO DZIEDZICTWA NARODOWEGO

W 2018 roku zakończył się także trzyletni projekt *Mowa polska na Bukowinie Karpackiej. Dokumentacja zanikającego dziedzictwa narodowego* pod kierunkiem dr hab. Heleny Krasowskiej, prof. IS PAN, finansowany ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (nr projektu: 2018/28/T/HS2/00055). Badania zostały przeprowadzone we wszystkich wsiach na Bukowinie Karpackiej, zamieszkiwanych przez mniejszość polską. Po raz pierwszy w historii Bukowiny udało się zrealizować systematyczne, jednorodne pod względem metody badania na terenie całej historycznej Bukowiny – zarówno w części północnej, jak i południowej.

W zdecydowanej większości przypadków badacze realizujący projekt byli pierwszymi naukowcami z Polski, którzy dotarli do użytkowników języka polskiego. Głównym efektem trzyletnich badań jest monografia albumowa autorstwa Heleny Krasowskiej, Magdaleny Pokrzyńskiej i Lecha Aleksego Suchomłynowa pt. *Świadectwo zanikającego dziedzictwa. Mowa polska na Bukowinie: Rumunia – Ukraina*. W książce zaprezentowano bogaty materiał dokumentujący cykl obrzędów i zwyczajów. Prezentowany zbiór materiałów stanowi trwałą dokumentację niematerialnego dziedzictwa kulturowego – ukształtowanej dziejowo polszczyzny bukowińskiej i fragmentu kultury tradycyjnej Polaków na Bukowinie. Żyjąc przez dwa wieki w obcym otoczeniu, poza granicami zwartego obszaru polskiego, Polacy przechowali polskie cechy języka i kultury. Autorzy zwrócili także uwagę na przyczyny utraty lub zachowania dziedzictwa kulturowego, jakim jest mowa polska. Projekt ten wypełnił lukę w zakresie całościowego naukowego opisanie jednego z najważniejszych czynników tożsamości członków zbiorowości polskiej na Bukowinie, jakim jest język.

(Na podstawie opracowania Zespołu Obsługi Badań Naukowych)

**ROZMOWY CEZAREGO ŁASICZKI
Z DR AGNIESZKĄ A. KAIM W RADIU TOK FM
(LISTOPAD 2018 – LUTY 2019)**

Na zaproszenie radia TOK FM dr Agnieszka Aysen Kaim w rozmowie z Cezarym Łasiczką w audycji „Off Czarek” przedstawiła trzy postacie Polaków, których losy bezpośrednio związane były z historią Imperium Osmańskiego. W kulturze osmańsko-muzułmańskiej znaleźli zawodowe spełnienie, zapisując się na trwale w historii kultury i myśli politycznej tego kraju.

Dnia 9 listopada 2018 roku w rozmowie zatytułowanej *Polski bohater Turków – Konstanty Borzęcki, czyli Mustafa Dżelaledin Pasza* badaczka przedstawiła postać polskiego dziewiętnastowiecznego emigranta z okresu Wielkiej Emigracji, który po konwersji na islam został nie tylko wojskowym, ale także dziennikarzem i autorem książki, stanowiącej podstawę ideologiczną tureckiej myśli narodowej i ideologii turkizmu. »

Rozmowę można znaleźć na stronie radia:

<https://audycje.tokfm.pl/podcast/Polski-bohater-Turkow-Konstanty-Borzecki-czyli-Mustafa-Dzaleleddin-Pasza/68956>

Kolejnym bohaterem rozmowy w studio z dnia 11 stycznia 2019 roku był Wojciech Bobowski znany w historii kultury tureckiej jako Ali Bey Santuri. Doskonały muzyk, muzykolog, tłumacz i uczyony, który podjął się tłumaczeń wielu tekstów religijnych w tym *Biblii* na język osmański, a jego liczne manuskrypty rozsiane po bibliotekach na świecie dają wyobrażenie na temat muzyki i życia intelektualnego i sekretów dworu osmańskiego w XVII wieku.

Rozmowę można znaleźć na stronie radia:

<https://audycje.tokfm.pl/podcast/Podbil-swiat-muzyki-przed-Pendereckim-i-Bayer-Full/71196>

Ostatnią bohaterką rozmowy była Salomea Regina Pilsztynowa z XVIII wieku, która na terenie Imperium Osmańskiego i carskiej Rosji pracowała jako okulistka, głównie w haremach i na dworach, będąc jednocześnie prężną kobietą interesów. Świetnie prosperująca na terenie Imperium Osmańskiego jako niezależna finansowo wdowa, a później i mężatka, nie mogła odnaleźć się w realiach osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej i w patriarchalnej kulturze sarmackiej, mimo iż deklarowała przywiązanie do wiary katolickiej i nigdy na islam nie przeszła.

Rozmowa nagrana w styczniu ma zostać emitowana 21 lub 22 lutego 2019 rok.

(Na podstawie tekstu A.A. Kaim)

Dr Agnieszka Aysen Kaim – orientalistka, tłumaczka z języka tureckiego. Jej obszar zainteresowań to: literatura ustna i sztuki widowiskowe na Bliskim Wschodzie, kineematografia turecka, relacje Okcydent – Orient, wpływy tureckie na Bałkanach, mistycyzm mużulmański w literaturze i obrzędach, Polacy w Imperium Osmańskim. Wraz ze Stowarzyszeniem „Grupa Studnia O.” działa jako opowiadacz i animator kultury, realizując projekty kulturalne w kraju i za granicą. Autorka licznych publikacji naukowych i popularnonaukowych, a także autorskiej opowieści dla dzieci i młodzieży *Bahar znaczy Wiosna*, nominowanej do nagrody literackiej w konkursie Książka Roku 2016 PS IBBY (III miejsce).

„ZBIOROWISKO NIEWOLNIKÓW, LALEK I ZBÓJÓW”. NARODOWI DEMOKRACI O ROSJI IMPERIALNEJ

Dnia 8 stycznia 2019 roku na zebraniu naukowym w poznańskiej siedzibie IS PAN dr hab. Katarzyna Wrzesińska, prof. IS PAN, wygłosiła referat *Wspólnota narodowa czy „zbiorowisko niewolników, lalek i zbójów”. Narodowi demokraci o Rosji imperialnej*.

Celem wystąpienia było zarówno przedstawienie wachlarza opinii i postaw, jak również stereotypowych wyobrażeń o Rosji, wynikających z analizy obfitej spuścizny piśmienniczej narodowych demokratów. Referat stanowił kontynuację wątków zawartych w wystąpieniu dr hab. Joanny Nowak, prof. IS PAN (*Wrogie sąsiedztwo. Wizerunek Rosji w polskiej myśli romantycznej*, grudzień 2018) i dowiódł on stałości wyobrażeń o Rosji.

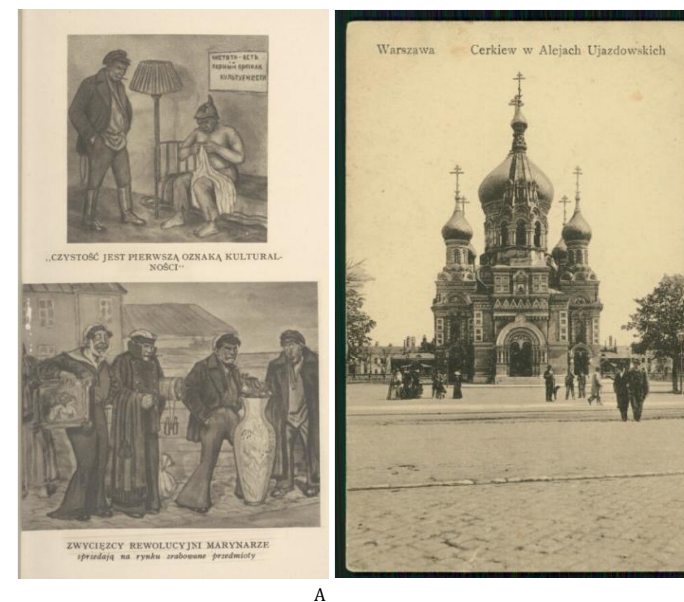
Na podstawie piśmiennictwa z lat 1893–1918 można dokonać zestawienia kontrastujących ze sobą pojęć charakteryzujących głębokie różnice między narodami polskim i rosyjskim: cywilizacja europejska – antycywilizacja; wolność – niewola; moralność – niemoralność; demokracja – despotyzm, tyrania; słowiańskie pochodzenie – wpływy mongolskie. Wynikające z powyższych jeszcze jedno porównanie: wspólnota narodowa – ludność twardo wyznacza tezę, cechującą nie tylko narodowo-demokratyczną wizję rzeczywistości, o braku w Rosji podstawowych więzi społecznych warunkujących powstanie i rozwój narodowości w rozumieniu zachodnioeuropejskim. Walcząc z nastrojami prorosyjskimi na terenie ziem polskich starano się udowodnić, że wszelkie rachuby obliczone na zmianę stosunku rządów rosyjskich wobec Polaków są bezpodstawne. Rządy te zawsze bowiem opierać się będą na mentalnie obcym Polakom bezduśnym systemie, zbudowanym na krzywdzie ludzkiej i strachu.

Narodowi demokraci starali się zgłębić przyczyny odmienności psychiki rosyjskiej i specyfiki systemu carskich rządów. Sięgali daleko w przeszłość, zgodnie uznając, że to połączenie wielu pierwiastków, a przede wszystkim despotyzmu bizantyjskiego oraz mongolskiej tyranii z powierzchownie jedynie narzuconym blichtrzem europejskiej cywilizacji, zaowocowało powstaniem bezduśnej maszyny państwowej, której celem był i będzie jedynie podbój i zniszczenie. »

Dążność do całkowitego panowania nad poddanymi znalazła również swą podbudowę w fakcie przyjęcia chrześcijaństwa z Bizancjum. Stąd pochodził wzorzec całkowitej zależności Kościoła od państwa, co w połączeniu z piętnem mongolskim zrodziło despotyzm carski. Opierał się on na strachu ludności i wynikającej z niego pokorze. Samowola biurokracji, a skutkiem tego bezprawie, uniemożliwiały powstawanie więzi społecznych i powodowały, że cecha mieszkańców Imperium stawała się podszyta niepokojem i podejrzliwością bierność. Ludność, której uniemożliwiono swobodę wewnętrznej organizacji, z czasem zatraciła jakiegokolwiek zdolności w tym kierunku. Stanowiła więc doskonały materiał na poddanych, czy wręcz niewolników, i to bez względu na pochodzenie społeczne i zajmowane stanowisko.

Siła Rosji polegała na specyficznym połączeniu elementów cywilizacji europejskiej i azjatyckiej, nie jednak w rozumieniu ich swobodnego zespolenia. Z jednego i drugiego źródła rządzący krajem brali tylko to, co pozwalało na ugruntowanie i rozszerzenie władzy. Stąd uważano, że polityka narodowościowa Rosji (tylko 43% ogółu ludności stanowili Rosjanie), oparta na prześladowaniu poprzez wszelkiego rodzaju środki przemocy, stanowiła potencjalne źródło osłabienia tego państwa. Z drugiej strony zdawano sobie sprawę, że w Europie Zachodniej rozpowszechniona była koncepcja, podług której w „narodzie” rosyjskim miała drzeć ogromna duchowa siła, gotowa we właściwym momencie nie tylko odrodzić samą Rosję, ale i „wyczerpany i zgnięły Zachód”. Idea Trzeciego Rzymu, marzenia o wielkiej Rosji, wizje wspaniałej przyszłości narodów słowiańskich pod jej rządami były dla narodowych demokratów jedynie przykrywką dla rosyjskiej zaborczości. Poprzez pryzmat rusyfikacji patrzono przede wszystkim na ideę panslawistyczną. Zjednoczenie Słowian pod egidą Rosji traktowano jako narzędzie podboju, służące jednocześnie wzmocnieniu pozycji tego państwa, także w stosunku do Europy Zachodniej. Z tego powodu Nikołaj J. Danilewski uważał Polskę za „Judasa Słowiańszczyzny” – główną przeszkodę w utworzeniu wielkiego Związku Wszechsłowiańskiego. Przyjęta przez Romana Dmowskiego orientacja na Rosję nie była działaniem ugodowym. Nie zmienił on swego przekonania o istocie cywilizacji wschodniej. Uważał jednak Rosję za przeciwnika łatwiej-

szego do pokonania niż Niemcy. Potwierdzają to jego późniejsze słowa z listu do Ignacego J. Paderewskiego: „Niech Pan sobie przypomnia, że moje moskalofilstwo zaczęło się od entente angielsko-rosyjskiej, że ja szedłem konsekwentnie z Anglią i Francją (...). Jeżeli jest nagroda w życiu przyszłym za dobre czyny, to fraternizowanie się z bydłem, do którego nikt większego wstrętu ode mnie nie miał, będzie mi policzone jako największe poświęcenie mego życia (...)” (List Dmowskiego do Paderewskiego, Londyn 2 IX 1917, w: M. Kułakowski [J. Zieliński], *Roman Dmowski w świetle listów i wspomnień*, t. II, Londyn 1972, s. 82). »

A. „Typy rosyjskie” z książki *Lenin* Ferdynanda Ossendowskiego, wydanej w Warszawie w roku 1930. B. Cerkiew św. Michała Archanioła, Warszawa, Aleje Ujazdowskie, przed 1915 rokiem. Źródło: biblioteka cyfrowa Polona

Po klęskach poniesionych podczas I wojny światowej Rosja doświadczyła totalnej anarchii, „pękła pod swych jądów mocą”. Rewolucja październikowa doprowadziła do zmiany systemu rządów – ogromne Imperium nie stało się jednak państwem zorganizowanym według mechanizmów charakterystycznych dla cywilizacji zachodniej.

(Oprac. K. Wrzezińska)

Dr hab. Katarzyna Wrzezińska, prof. IS PAN – adiunkt w Zakładzie Badań Narodowościowych IS PAN. Jej główny obszar zainteresowań dotyczy zagadnień mitów rasowych w kontekście etnogenezy Słowian. Autorka monografii: *Obraz mniejszości narodowych w poznańskiej prasie konserwatywnej w latach 1918–1939* (Poznań 2002), *Kultura i cywilizacja w myśli Narodowej Demokracji (1893–1918), Między ideą wychowania a polityką* (Warszawa 2012).

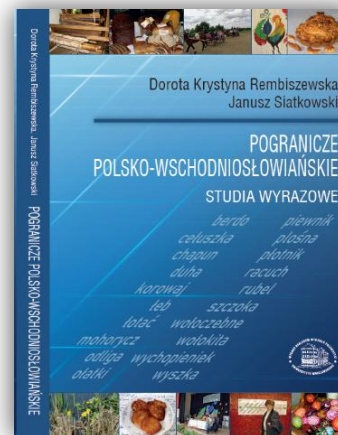
CAŁUSZKA JAK OSTATNIA KROMKA CHLEBA. O ZAPOŻYCZENIACH I NAWIĄZANIACH JĘZYKOWYCH NA POGRANICZU POLSKO- -WSCHODNIOŚLAWIAŃSKIM

Dnia 15 stycznia 2019 roku na zebraniu Zakładu Językoznawstwa IS PAN dr hab. Dorota K. Rembiszewska, prof. IS PAN, oraz prof. Janusz Siatkowski mówili o zapożyczeniach i nawiązaniach językowych na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim.

Zdjęcie ze zbiorów prywatnych D. K. Rembiszewskiej

Na przykładzie kilkunastu wyrazów (m.in. *chabor* 'łapówka', *drahle*, *drygłe* 'galareta z mięsa', *hreczka* 'gryka' *racuchy* 'placki z ciasta drożdżowego lub z tartych kartofli', *włóczębne* – 'kolędowanie wielkanocne', *wołokita* 'człowiek bez zajęcia, włóczęga') ukazali złożoność problematyki kontaktów językowych na wymienionym pograniczu. Prowadzący zwrócili także uwagę na trudności metodologiczne przy rozstrzygnięciu, czy mamy do czynienia z pożyczką, czy z nawiązaniem między wschodnią a zachodnią Słowiańszczyzną. Z tym wiąże się konieczność prześledzenia funkcjonowania danego wyrazu w konkretnym otoczeniu językowym. Wystąpienie referentów było jednocześnie możliwością zaprezentowania ich nowo wydanej książki *Pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie. Studia wyrazowe* (Warszawa 2018). »

Jest ona efektem kilkuletniej pracy autorów nad leksyką obszarów współwystępowania polszczyzny, języków ukraińskiego, białoruskiego i rosyjskiego. Zainteresowanie tą problematyką oraz tym »

obszarem wynika z prac nad *Ogólnosłowiańskim atlasem językowym* i rozpatrywaniem wewnątrzsłowiańskich kontaktów językowych.

(Na podstawie tekstu D. K. Rembiszewskiej)

Dr hab. Dorota Rembiszewska, prof. IS PAN – slawistka, językoznawczyni. Jej obszar zainteresowań badawczych obejmuje m.in. dialektologię, onomastykę i leksykografię gwarową. W latach 2012–2015 była kierowniczką afiliowanego przy IS PAN projektu: *Komputerowy system ewidencji archiwaliów do Atlasu gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny i Słownika bohemizmów* (nr grantu: 11 H 11 001680). Autorka wielu artykułów, książek współautorskich oraz monografii: *Gwary nadbużańskie mazowiecko-podlaskie* (Łomża 2002), *Dynamika rozwoju gwary Knyszyna i okolic na Podlasiu w XX wieku* (Warszawa 2006), „*Słownik dialektu knyszyńskiego*” Czesława Kudzinowskiego (Łomża 2007).

.P. POEZJA JAKO AKT POKOJU

Podczas otwartego seminarium Zakładu Literaturoznawstwa i Kulturoznawstwa IS PAN, które odbyło się 15 stycznia br., dr Joanna Roszak wygłosiła referat *.P. Poezja jako akt pokoju (w szkolnej dydaktyce języka polskiego)*. W tytule referatu sparafrazowana została nazwa jednej z wiodących innowacji *mindfulness* w brytyjskich szkołach: b.

Referentka w ramach tematu statutowego bada możliwości edukowania pokojowego przy wykorzystaniu tekstów poetyckich polskich twórców, powstałych od lat 50. XX do XXI wieku (zawartych w tomach oraz podręcznikach do języka polskiego), szuka w wierszach treści potencjalnie produktywnych w edukacji na rzecz pokoju. Badania ukazały także, jak sytuuje się edukacja propokojowa w tradycyjnym modelu edukacji polonistycznej, dadzą wgląd w jej korelacyjne osadzenie wśród innych nurtów edukacyjnych. Wyniki badań pozwolą określić, jakie korzyści osiąga się w edukacji polonistycznej z doświadczenia propokojowego i stworzenia podwalin pod nauczanie w tym zakresie, co wynika z przesunięcia akcentów z heroizmu czasu wojny na heroizm czasów pokoju.

Jako jedno ze źródeł inspiracji referentka wskazała dociekania Marthy C. Nussbaum, która podkreślała, że w edukacji, coraz częściej wychowującej człowieka „skoncentrowanego na zysku”, należy docenić przedmioty humanistyczne i artystyczne.

Poezja naucza młodych ludzi, jak odnajdować się w dynamicznej rzeczywistości, nadaje jej sens, pełni funkcje poznawcze i kompensacyjne, nade wszystko może być narzędziem pobudzania empatii.

Betty Reardon z Uniwersytetu Columbia za słowa–klucze idealnej edukacji na rzecz pokoju także uznała to, co: personalne, polityczne, pedagogiczne, poetyckie (*personal, political, pedagogical, poetic*). Podkreślała, że „poezja jest ekspresją wszystkich form ludzkich emocji: kultury, polityki i religii. Edukacja na rzecz pokoju jest naszą wspólną poezją”.

Dr Joanna Roszak omówiła wnioski płynące z badań prowadzonych przez nią wśród nauczycieli, a także związki z poezją najważniejszych reprezentantów nurtów pedagogicznych wpisujących się w nauczanie pokojowe (Boulding, Gardner, Freire, Montessori, Dewey). Następnie zademonstrowała efekty pracy z wierszem jako wcieleniem skondensowanej obcości (przeprowadzone z młodzieżą interpretacje; wprowadzone do heurystyki zadaniem piktoralnym dociekania kognitywno-afektywne nad wierszem *Siulpet* Mirona Białoszewskiego) i omówiła nowatorskie metody wykorzystania w polskiej szkole podstawowej medytacyjnego charakteru wybranych wierszy, kształtujących cechę uważności.

(Na podstawie tekstu J. Roszak)

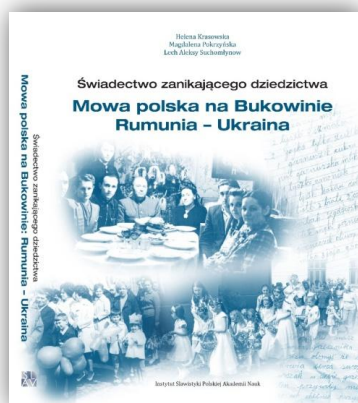
Dr Joanna Roszak – adiunkt w IS PAN, literaturoznawczyni. Jej obszar zainteresowań to: polska i niemieckojęzyczna literatura XX i XXI wieku, poezja żydowska, komparatystyka. Jest autorką monografii: *Południk spotkania. Paul Celan w polskiej poezji powojennej* (Poznań 2009), *W cztery strony naraz. Portrety Karpowicza* (Wrocław 2010), *Synteza mowy Tymoteusza Karpowicza* (Poznań 2011).

NOWOŚCI WYDAWNICZE

Helena Krasowska, Magdalena Pokrzyńska, Lech Suchomłynow, Świadectwo zanikającego dziedzictwa. Mowa polska na Bukowinie: Rumunia – Ukraina, Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2018

IS PAN wydał monografię *Świadectwo zanikającego dziedzictwa. Mowa polska na Bukowinie: Rumunia – Ukraina*, autorstwa Heleny Krasowskiej, Magdaleny Pokrzyńskiej i Lecha Suchomłynowa (Warszawa 2018). Monografia jest jednym z efektów trzyletniego grantu badawczego pod tytułem *Mowa polska na Bukowinie Karpackiej. Dokumentacja zanikającego dziedzictwa narodowego* (nr projektu: 2018/28/T/HS2/00055) zrealizowanego w ramach programu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2015–2018. »

Inicjatorką i kierowniczką tego wielkiego przedsięwzięcia była dr hab. Helena Krasowska, prof. IS PAN.

Prezentowana publikacja jest wynikiem długotrwałych i wymagających niezwyklej naukowej wnikliwości badań terenowych zrealizowanych w 58 miejscowościach: 39 na Bukowinie północnej i 19 na Bukowinie południowej. Najcenniejszym efektem zrealizowanych badań jest zebrany materiał dokumentacyjny. Składa się nań 260 godzin nagrań (wszystkie zostały spisane w postaci 4500 stron transkrypcji półortograficznej): 120 godzin zarejestrowanych na Bukowinie północnej (Ukraina) i 140 na Bukowinie południowej (Rumunia), 20 228 fotografii i skanów różnego rodzaju przedmiotów, a także dokumentów ilustrujących sytuację językową i życie Polaków na Bukowinie (11 433 wykonanych na Ukrainie i 8795 w Rumunii).

W obszernej monografii *Świadectwo zanikającego dziedzictwa. Mowa polska na Bukowinie: Rumunia – Ukraina* troje naukowców prezentuje zaledwie wyimek badań przeprowadzonych wśród najstarszej generacji mniejszości Polskiej zamieszkującej Bukowinę.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że badania zostały przeprowadzone z użyciem jednakowej metody i takich samych narzędzi badawczych zarówno w północnej (ukraińskiej), jak i południowej (rumuńskiej) części regionu. Należy to uznać za niewątpliwą sukces projektu, zważywszy na to, że były to pierwsze systematyczne i jednorodne pod względem problemu i metody badania Polaków na terenie całej historycznej Bukowiny.

Bezdiskusyjną wartością książki jest bogaty materiał ilustracyjny. Opublikowane fotografie pochodzą z rodzinnych albumów rozmówców (kolekcje te dokumentują kulturę i życie społeczne z różnych okresów historycznych: od początków XX wieku aż do czasów obecnych) lub zostały wykonane przez członków zespołu badawczego podczas badań terenowych. Książka została także opatrzona aneksem, który zawiera listę rozmówców, spis tabel, diagramów, map i fotografii, bogatą bibliografię oraz streszczenie w języku angielskim, rumuńskim i ukraińskim. Aneks ten stanowi istotne uzupełnienie materiału językowego i pozwala na lepszą orientację w potężnym korpusie zgromadzonych tekstów.

Część otwierająca i zamykająca monografię została napisana wspólnie przez wszystkich autorów. Autorzy zadbali również o cyfrową wersję wybranych wywiadów (do książki dołączony jest pendrive), pozwalając czytelnikom nie tylko konfrontować „żywy” materiał z wykonaną transkrypcją, ale także wsłuchać się w wyjątkową mowę polską na Bukowinie.

Książka została przygotowana z myślą o szerokim kręgu odbiorców. Jest skierowana nie tylko do naukowców, którzy znajdą w niej materiały do dalszych badań językoznawczych i kulturoznawczych, ale także do wszystkich zainteresowanych polskim dziedzictwem kulturowym, pamięcią społeczną, językiem, przemianami życia zbiorowego. Autorzy zrealizowali tym samym wyznaczony w projekcie cel – zebranie i opracowanie materiału będącego świadectwem kultury polskiej poza granicami kraju. Lekturę tej książki można więc potraktować jako duchową i mentalną wędrówkę po śladach wydeptanych przez Polaków na przestrzeni dziejów na terenie Bukowiny. Kraina »

ta była jednym z wielu kierunków migracji, obieranych przez ludność polską, a jednocześnie stała się terenem szczególnym. Dzięki wielokulturowości i gościnności Bukowiny część Polaków rozpoczęła tu przed laty nowe życie, powołując do istnienia szczególną kulturę, po której oprowadzają dziś kolejne pokolenia posługujące się ukształtowaną w toku życia społecznego mową bukowińską. Skrawek ich świata prezentuje niniejsza książka.

Monografia jest dostępna na stronie:

<http://ireteslaw.ispan.waw.pl/handle/123456789/625>

(Oprac. Zespół Obsługi Badań Naukowych)

Jadwiga Zieniukowa, *Zagadkowa kaszubszczyzna. Studia o kaszubskim języku regionalnym*, Warszawa-Gdańsk: Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk i Instytut Kaszubski, 2018

We współpracy Instytutu Sławistyki Polskiej Akademii Nauk oraz Instytutu Kaszubskiego ukazał się zbiór artykułów Jadwigi Zieniukowej zatytułowany *Zagadkowa kaszubszczyzna. Studia o kaszubskim języku regionalnym*. Zawiera 26 przedruków artykułów głównie o charakterze etnolingwistycznym, które ukazywały się w latach 1979–2013, przede wszystkim w pracach zbiorowych.

Studia zawarte w tomie zostały podzielone na cztery działy tematyczne: 1. Status kaszubszczyzny – zmiany w XX i XXI wieku; 2. Komunikacja w języku kaszubskim – kształtowanie i funkcjonowanie języka literackiego (w podziale na teksty stylu wysokiego i teksty religijne); 3. Język kaszubski a tożsamość; 4. O badaniach i popularyzowaniu kaszubszczyzny (w XX i XXI wieku). Książkę dopełnia bibliografia publikacji Jadwigi Zieniukowej (lata 1955–2018).

Praca ukazała się w wersji drukowanej, dystrybucję prowadzi Instytut Kaszubski (<https://www.instytutkaszubski.pl>).

Zapraszamy do lektury.

(Oprac. D. Leśniewska)

„Cognitive Studies/Études Cognitives” w bazie Emerging Sources Citation Index (ESCI)

Początek roku 2019 okazał się pomyślny dla kolejnego czasopisma. „Cognitive Studies/Études Cognitives” (<https://ispan.waw.pl/journals/index.php/cs-ec/issue/view/98>) jako szóste czasopismo spośród ośmiu wydawanych przez Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk pomyślnie przeszło ewaluację i zostało włączone do bazy Emerging Sources Citation Index (ESCI), wchodzącej w skład tzw. Web of Science Core Collection (Clarivate) (http://wokinfo.com/products_tools/multidisciplinary/esci/).

Serdecznie gratulujemy Redakcji i życzymy dalszych sukcesów.

(Oprac. D. Leśniewska)